

Het zekere voor het onzekere

Vooruitzichten 2021 Prinsjesdag

ING Economisch Bureau – Marcel Klok
September 2020

do your thing

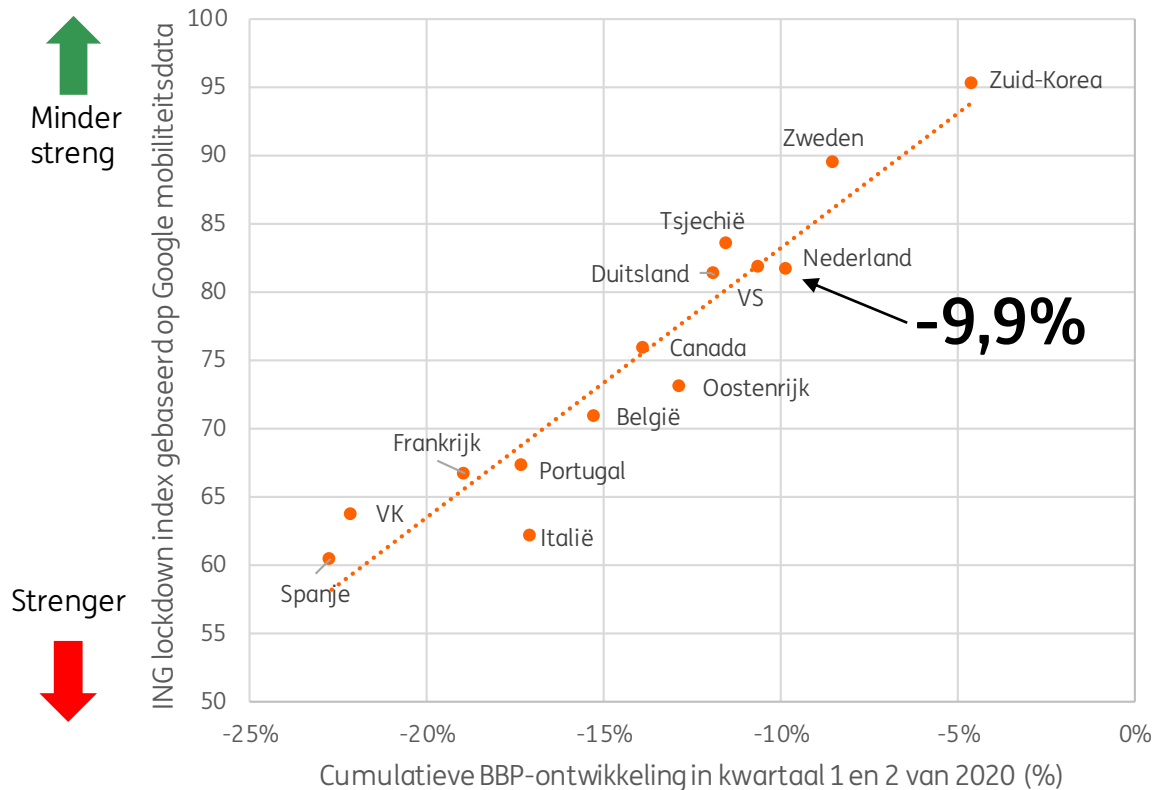
A nighttime photograph of a port. In the foreground, a large dark ship is docked at a pier. The water is dark with some light reflections. In the background, there are industrial structures, including a large crane or gantry system illuminated with blue lights. A tall white tower with a light fixture is visible in the distance. The sky is dark blue.

2021

Economische ontwikkelingen

Sterke samenhang strengheid lockdown en krimp economie

Minder mobiliteit bij strengere lockdown hangt sterk samen met omvang van de krimp van de economie

Noot: index van reisbewegingen naar detailhandel, recreatie, supermarkten, apotheken en het werk met 100 = periode 3 januari 2020- 9 februari 2020

Bron: Google COVID-19 Community Mobility Reports, bewerking ING

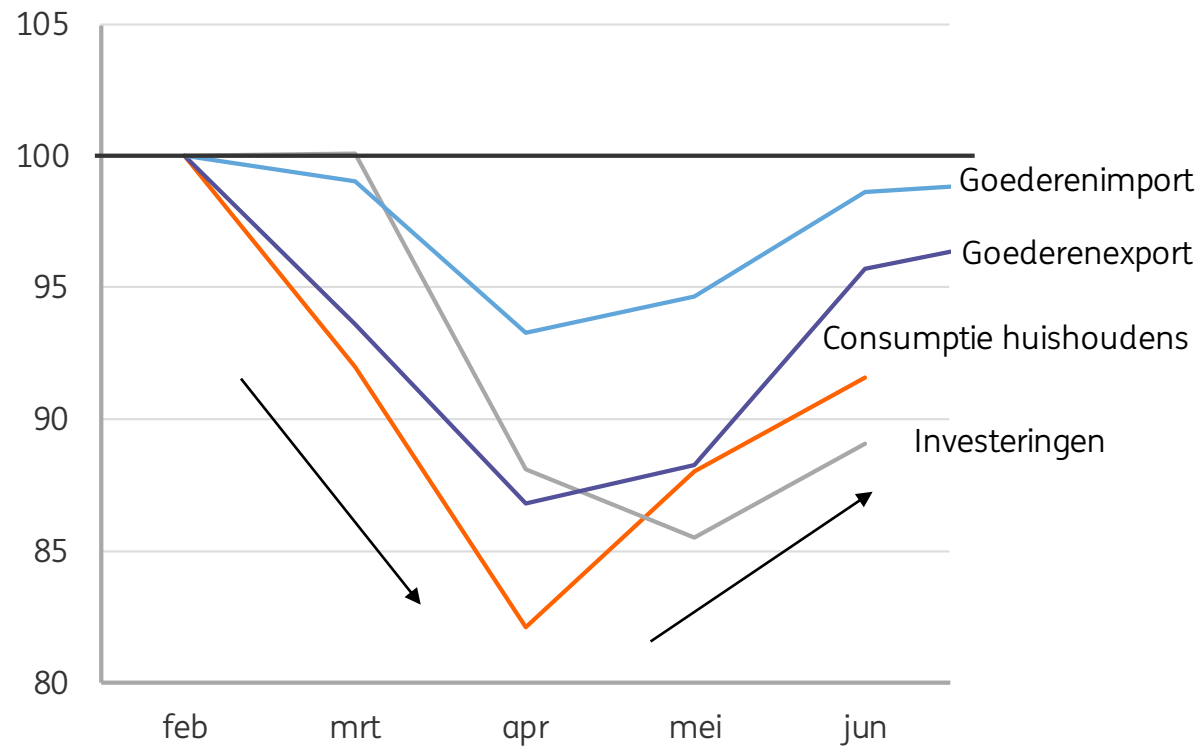
Gunstige omstandigheden voor Nederland

- **Lockdown** minder streng (ook minder ziektegevallen aanvankelijk)
- Genereuze NOW **loonsubsidie** voor behoud banen maar ook goed voor consumptie
- Goede digitale infrastructuur: **thuiswerken** vaker goed mogelijk
- Sectorsamenstelling: minder **toerisme**

Consumptie huishoudens meest gedaald, maar ook sterkst opgeleefd

Sterkste opleving in consumptie van huishoudens

Bestedingen, volume-indices met februari 2020 = 100, gecorrigeerd voor seizoenen en werkdagen

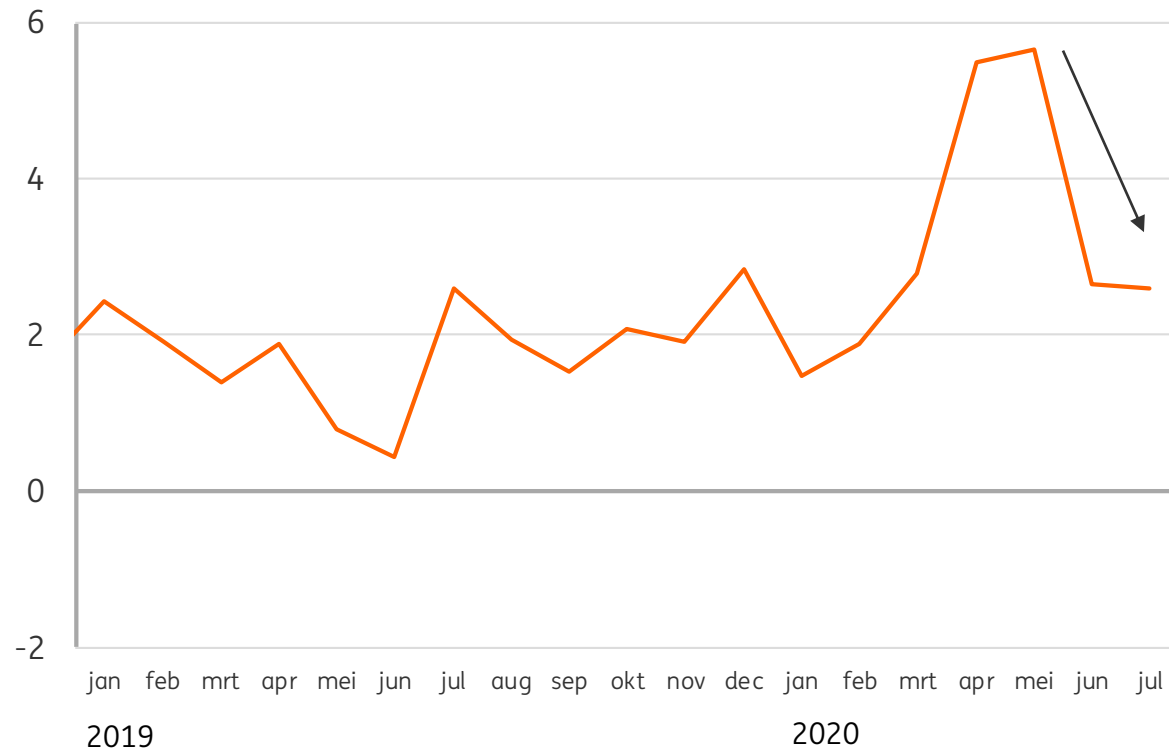

Bron: Macrobond, bewerking ING Economisch Bureau

Onmogelijkheid en angst om te consumeren terwijl inkomens overeind bleven zorgt voor extra geld op rekeningen

Netto-inleg deposito's van huishoudens voorbij record

Netto-inleg deposito's huishoudens, seizoensgecorrigeerd in miljard €

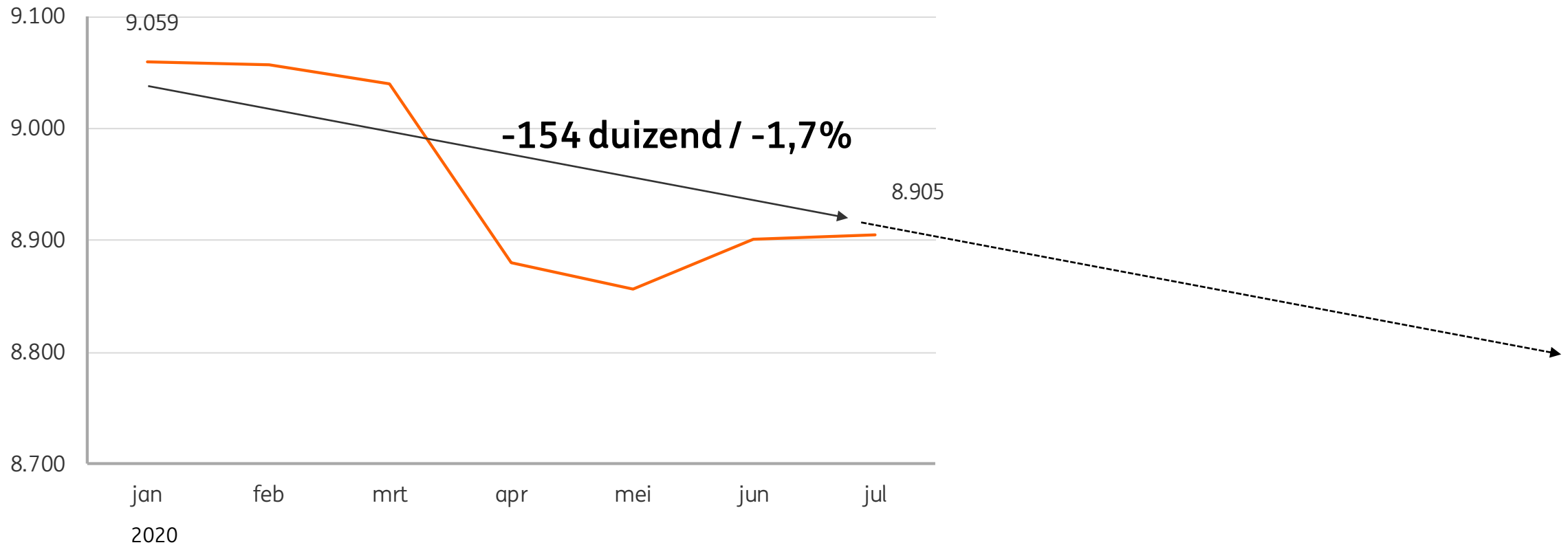

Bron: DNB, bewerking ING Economisch Bureau

Crisis ongekend snel toegeslagen in arbeidsmarkt, meer volgt

154 duizend minder mensen aan het werk

Aantal werkenden van 15-75 jaar in duizenden

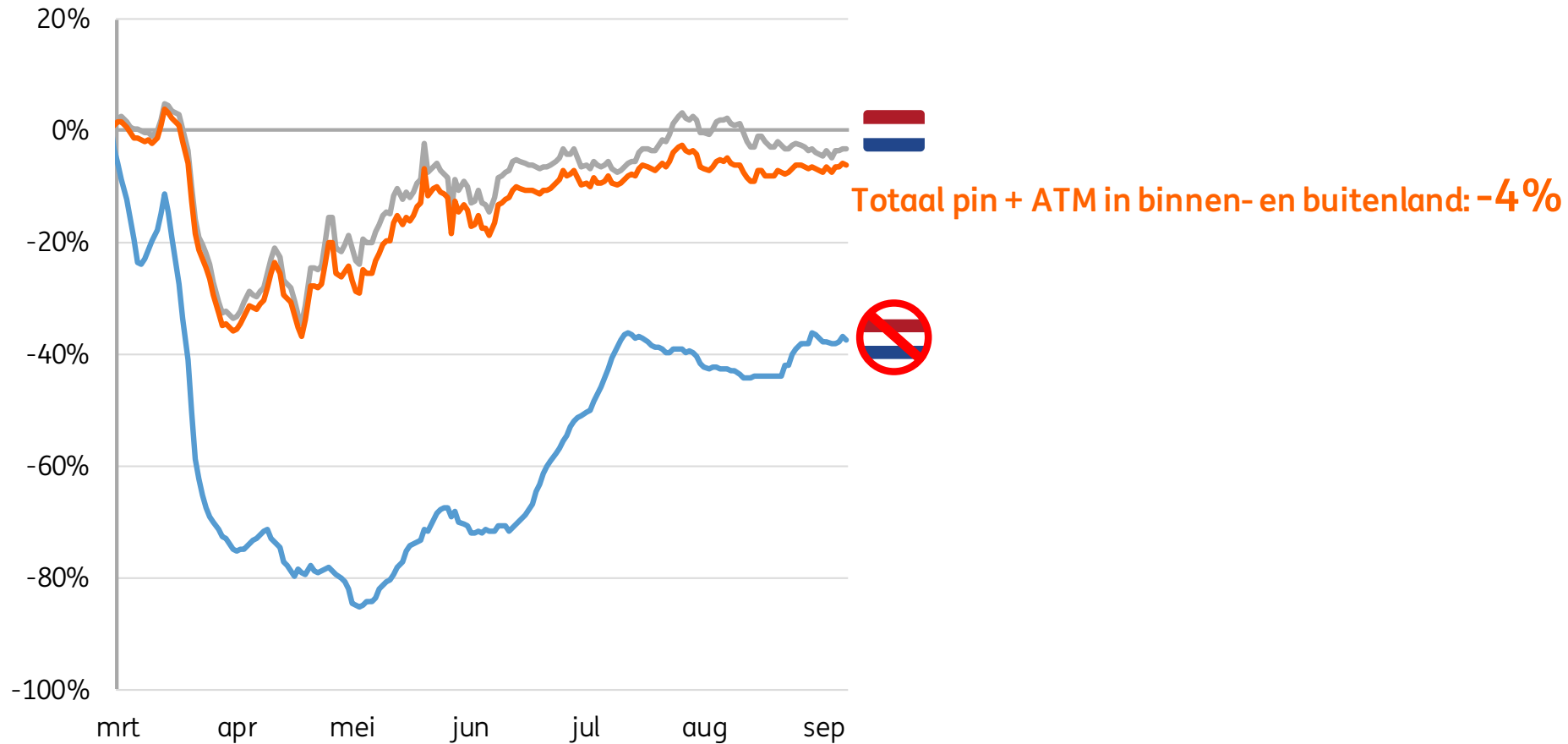

Bron: CBS, bewerking ING Economisch Bureau

Herstel in consumentenuitgaven stagneert o.b.v. pinbetalingen

Totaal aan pinbetalingen en geldopname blijft 4% achter bij normaal

7-daags voortschrijdend gemiddelde van transactiewaarde rekeningen huishoudens in 2020 t.o.v. normaal*. Gecorrigeerd voor trend

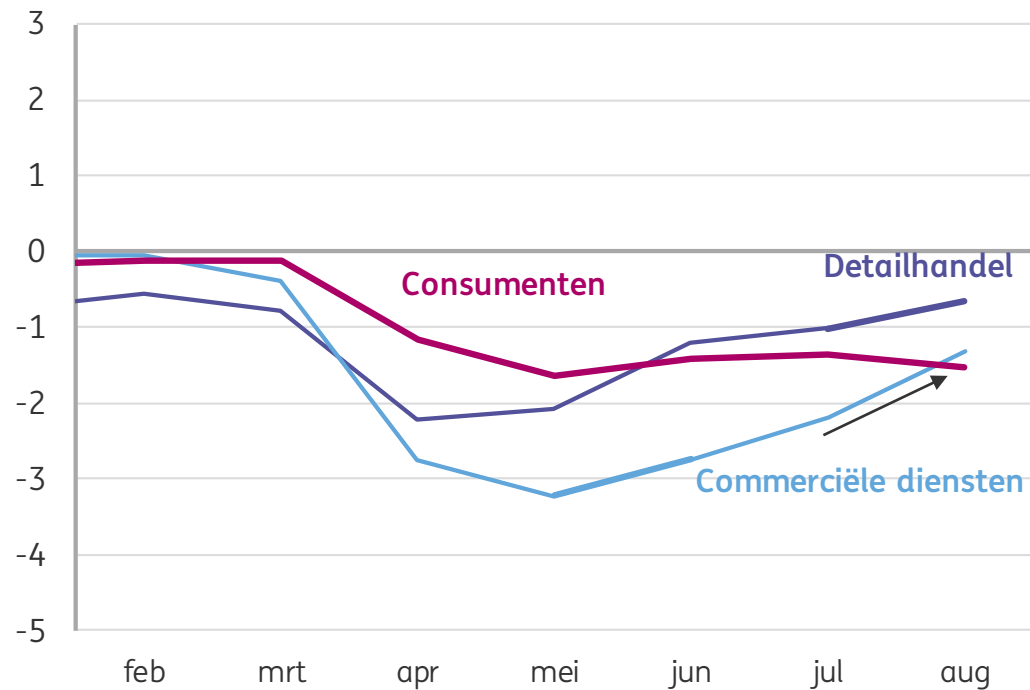
Bron: ING

*'Normaal' = gemiddeld patroon in 2016-2019

Vertrouwen stijgt in getroffen sectoren, maar consument wordt niet minder pessimistisch

Sentiment trekt aan in commerciële dienstverlening en detailhandel ondanks vlak consumentenvertrouwen

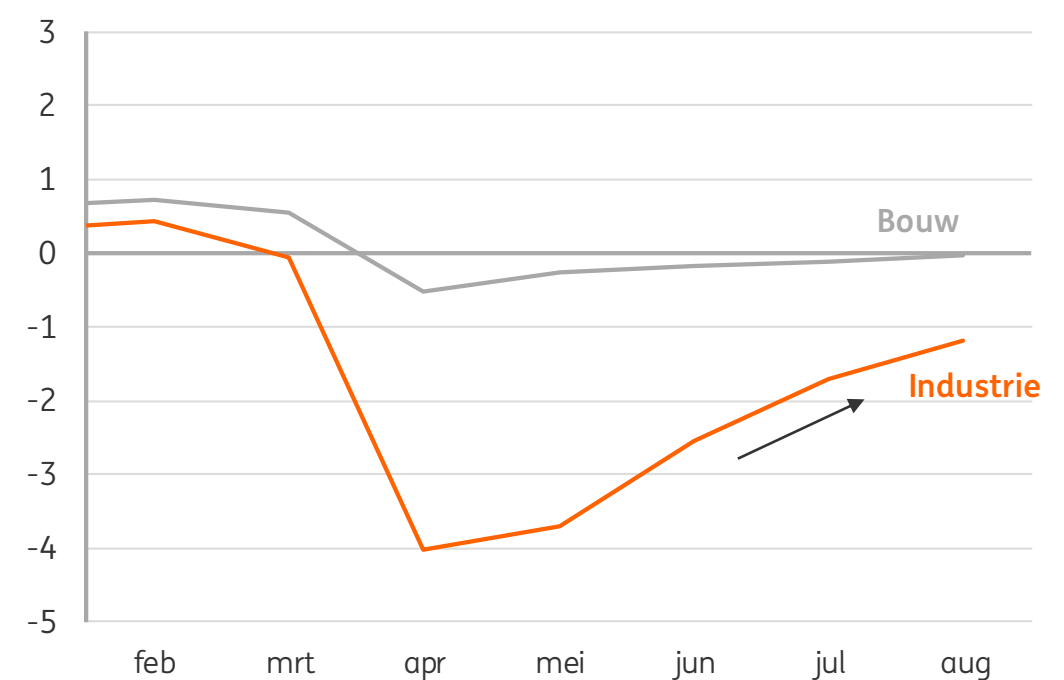
Economisch Sentiment Indicator naar sector, seizoens-gecorrigeerd en in standaardafwijking van langjarig gemiddelde

Bron: DG ECFIN, bewerking ING Economisch Bureau

Terwijl de bouw gematigd positief blijft, verbetert het sentiment in de industrie sterk

Economisch Sentiment Indicator naar sector, seizoens-gecorrigeerd en in standaardafwijking van langjarig gemiddelde

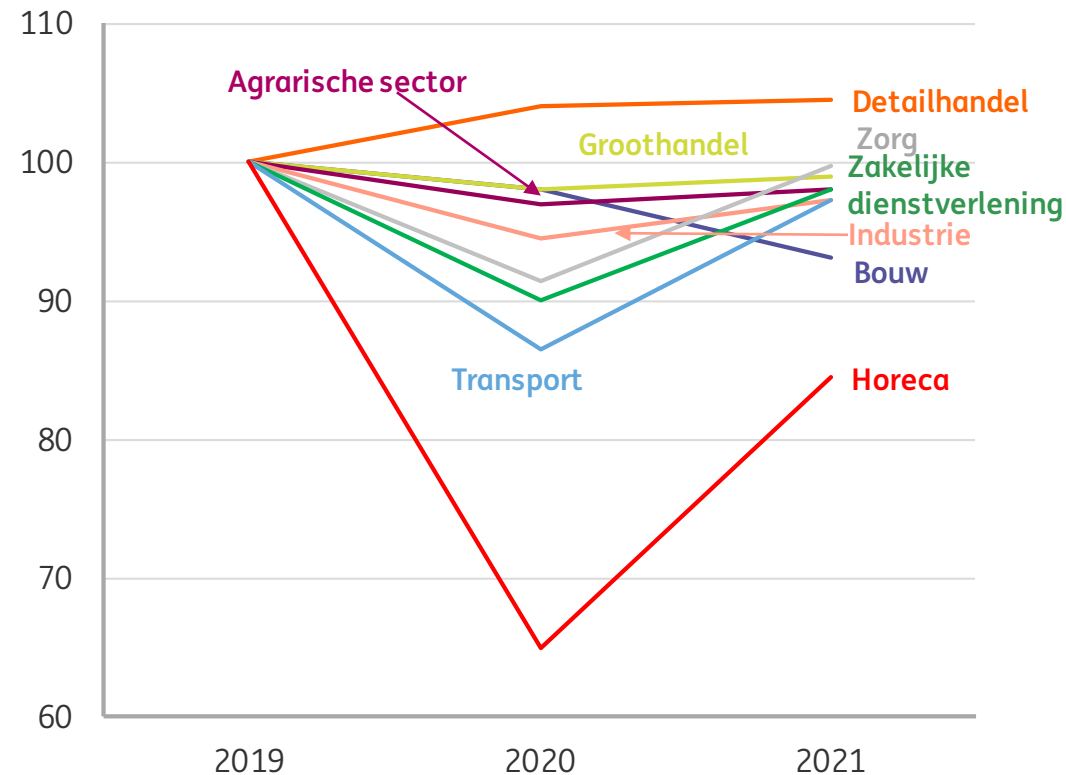
Bron: DG ECFIN, bewerking ING Economisch Bureau

Vooruitzichten bedrijfstakken: dienstensectoren die hard vielen veren ook het hardst omhoog in 2021, maar veel onzekerheden

Bijna alle sectoren krompen in 2020 door coronacrisis en herstellen slechts deels in 2021

Volume-index toegevoegde waarde sectoren (2019=100)

Bron: raming ING Economisch Bureau

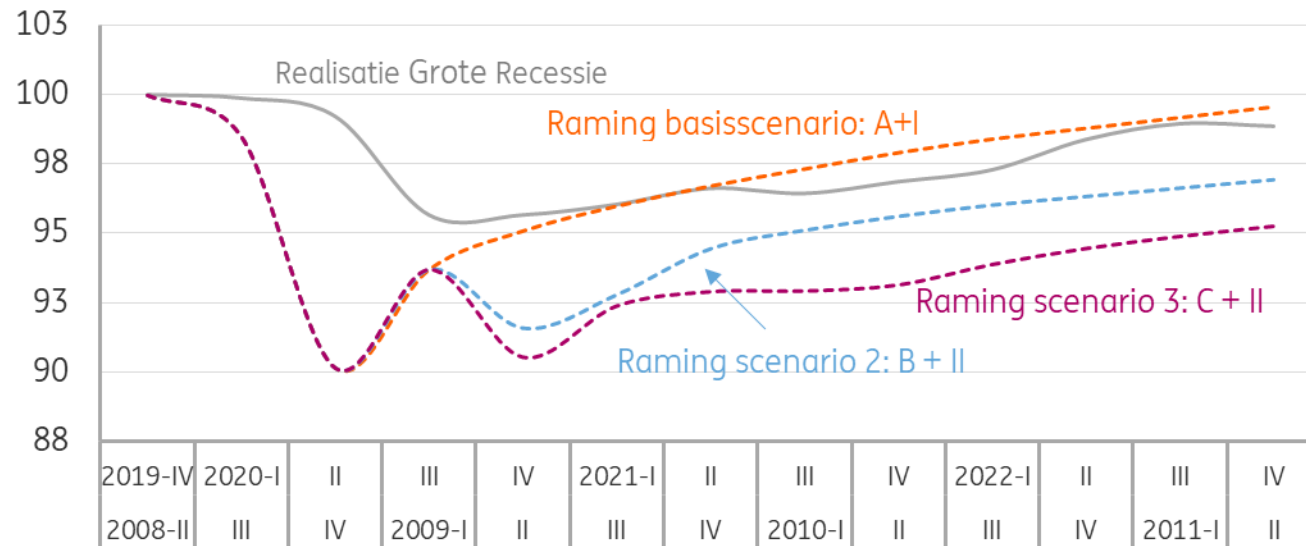
Grote onzekerheden

- Vaccin/behandelingen corona en uitbraken/lockdowns
- Gedragsreactie bedrijven en consumenten
- Brexit
- Handelsoorlog

Het kan jaren duren voordat economie volledig is hersteld: ontwikkeling vaccin en/of sneltesten cruciaal

In drie scenario's voor Nederland geen volledig bbp-herstel eind 2022

Bruto binnenlands product, volume-index 100 = pre-crisis piek

Bron: CBS, scenarioramingen ING Economisch Bureau

Basisraming economische groei

2020: -5,1%

2021: 2,8%

Basisscenario Scenario 2 Scenario 3

Phase 1: Covid-19 spread before vaccine

- A** **Some local lockdowns/mild national restrictions.**
Contact tracing and local measures largely sufficient to control outbreaks. Limiting private gatherings prioritized over re-closing businesses
- B** **Widespread local lockdowns that are frequently implemented/removed.**
Level of restrictions becomes gradually tighter. Majority of the economy stays open, but food, hospitality & tourism hit again. Uncertainty increases, dampens sentiment
- C** **Return to national lockdowns.**
Community transmission increases as more people are indoors during winter. National restrictions re-imposed, but don't last as long given countries enter lockdown earlier/more decisively

Phase 2: Vaccine development and roll-out

- I** **Several vaccines viable. Roll-out begins in 2021.** First approvals in late-2020, but sufficient rollout not achieved before summer 2021. Social distancing measures fully-unwound from 2H21.
- II** **Handful of vaccines viable. Differential roll-out in 2021 across economies.** Countries higher-up the orders list of successful vaccines see earlier roll-out and quicker emergence from social distancing rules.
- III** **Vaccine development takes longer.** Disappointing phase III trials mean no vaccine candidate emerges until later in 2021. Local lockdowns and social distancing continue until 2022 or later

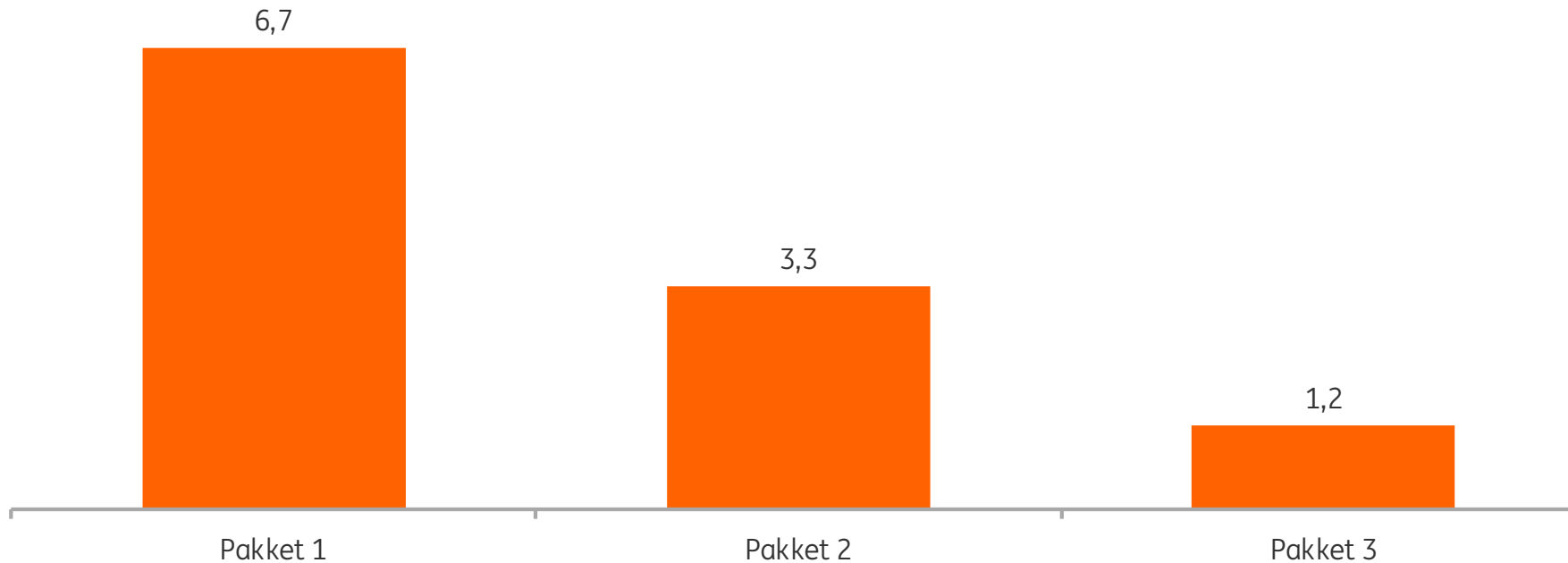
Prinsjesdag

Beleid van de overheid voor 2021

Het derde steunpakket van 13 miljard tot 2021 is een stuk kleiner

Steun derde pakket gedaald naar nog geen vijfde van eerste pakket

Gemiddelde uitgaven steunpakketten in miljard € per maand

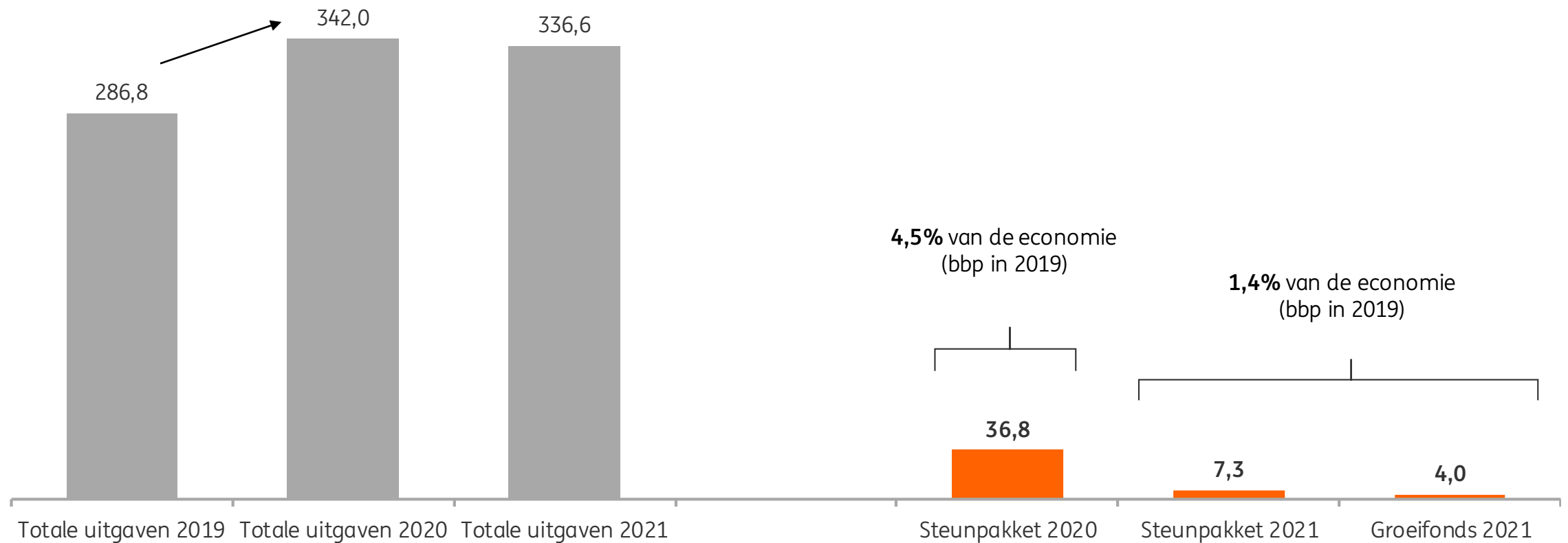

Bron: Rijksoverheid, bewerking ING Economisch Bureau

Ook in 2021 is stimulans van overheid aan de economie nog groot

Hoewel reguliere overheidsuitgaven veel hoger zijn, is de omvang van steun en groeifonds groot voor economie

Rijksoverheidsuitgaven, totaal, steun en groeifonds in miljard € per jaar

Bron: Rijksoverheid en Telegraaf, bewerking ING Economisch Bureau

Economen over steunpakketten en schuld

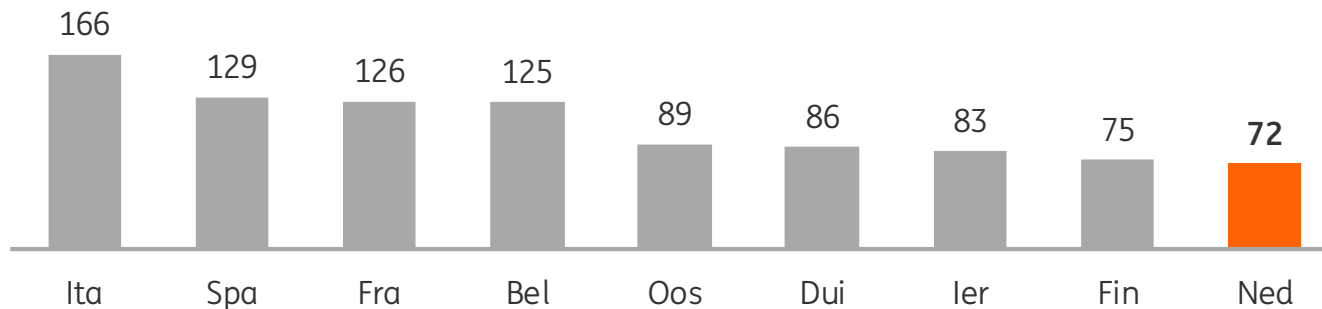
Nu snel weer bezuinigen? Economen zeggen “nee, nu geen zorgen om de schuld”

Minder zorgen om schuld dan in 2008-2009:

1. Lage rente
2. Houdbaarheidsprobleem weggewerkt
3. Verwachting dat uitgaven zeer tijdelijk zijn
4. Stimuleren effectiever bij functionerende financiële sector

Ook bij extra golf en steun blijft overheidsschuld van Nederland relatief laag

Raming overheidsschuld als % bbp in Double Hit Scenario

Bron: OESO Economic Outlook, juni 2020

Belangrijkste maatregelen Prinsjesdag voor 2021

1. **Verlenging coronasteun:** met €13 miljard een onsje minder
2. **Groefonds:** €20 miljard in 5 jaar voor kennisontwikkeling, R&D en innovatie en infrastructuur

Verder in 2021

1. **Koopkrachtreparatie huishoudens:** loon- en inkomsten belasting (en “spaarbelasting”)
2. **Verschuiving belastingen bedrijven:** vpb, zelfstandigenaftrek, investeringsaftrek, BEPS
3. **Woningmarkt- en bouwimpuls:** investeringen, verhuurdersheffing, overdrachtsbelasting
4. **CO2-heffing industrie:** voorzichtiger ingevoerd

Dank voor uw aandacht

Contact?

Marcel Klok

Senior Econoom – Macro-econoom Nederland
ING Nederland
Economisch Bureau

Marcel.Klok@ing.com

+31 (0) 20 57 650 465

ACT A.08.007
Bijlmerdreef 24
Amsterdam

P.O. Box 1800
1000 BV
Amsterdam

ing.nl/economie

[@klok_marcel](https://twitter.com/klok_marcel)

[LinkedIn.com/in/marcelklok/](https://www.linkedin.com/in/marcelklok/)

Disclaimer

De gebruikte gegevens komen van: CBS, DNB, DG ECFIN, Google COVID-19 Community Mobility Reports, Macrobond, OESO, Rijksoverheid, De Telegraaf, en UWV

Deze publicatie is opgesteld door de 'Economic and Financial Analysis Division' van ING Bank N.V. ("ING") en slechts bedoeld ter informatie van haar cliënten.

Deze publicatie is geen beleggingsaanbeveling noch een aanbieding of uitnodiging tot koop of verkoop van enig financieel instrument. Deze publicatie is louter informatief en mag niet worden beschouwd als advies in welke vorm dan ook. ING betreft haar informatie van betrouwbaar geachte bronnen en heeft alle mogelijke zorg betracht om er voor te zorgen dat ten tijde van de publicatie de informatie waarop zij haar visie in deze publicatie heeft gebaseerd niet onjuist of misleidend is. ING geeft geen garantie dat de door haar gebruikte informatie accuraat of compleet is. ING noch één of meer van haar directeurs of werknemers aanvaardt enige aansprakelijkheid voor enig direct of indirect verlies of schade voortkomend uit het gebruik van (de inhoud van) deze publicatie alsmede voor druk- en zetfouten in deze publicatie. De informatie in deze publicatie geeft de persoonlijke mening weer van de Analist(en) en geen enkel deel van de beloning van de Analist(en) was, is, of zal direct of indirect gerelateerd zijn aan het opnemen van specifieke aanbevelingen of meningen in dit rapport. De analisten die aan deze publicatie hebben bijgedragen voldoen allen aan de vereisten zoals gesteld door hun nationale toezichthouders aan de uitoefening van hun vak. De informatie in deze publicatie kan gewijzigd worden zonder enige vorm van aankondiging.

ING noch één of meer van haar directeurs of werknemers aanvaardt enige aansprakelijkheid voor enig direct of indirect verlies of schade voortkomend uit het gebruik van (de inhoud van) deze publicatie alsmede voor druk- en zetfouten in deze publicatie. Auteursrecht en rechten ter bescherming van gegevensbestanden zijn van toepassing op deze publicatie. Niets in deze publicatie mag worden gereproduceerd, verspreid of gepubliceerd door wie dan ook voor welke reden dan ook zonder de voorafgaande uitdrukkelijke toestemming van de ING. Alle rechten zijn voorbehouden. ING Bank N.V. is statutair gevestigd te Amsterdam, houdt kantoor aan Bijlmerplein 888, 1102 MG te Amsterdam, Nederland en is onder nummer 33031431 ingeschreven in het handelsregister van de kamer van koophandel. In Nederland is ING Bank N.V. geregistreerd bij en staat onder toezicht van De Nederlandsche Bank en de Autoriteit Financiële Markten. Voor nadere informatie omtrent ING policy zie <https://research.ing.com/>. De tekst is afgesloten op 15 september 2020.

Analisten

Marcel Klok: Marcel.Klok@ing.com

Marieke Blom: Marieke.Blom@ing.com

do your thing